

Κόκκινες ιδέες χωρίς ιστορία: ο Αλαίν Μπιτ

ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Αν και τα «κόκκινα χρόνια» πέρασαν, ο Αλαίν Μπαντιού, στο πολύ γνωστό βιβλίο του *Η κομμουνιστική υπόθεση*, επιχειρεί να καταδείξει τους λόγους για τους οποίους η ιδέα του κομμουνισμού παραμένει επίκαιρη αλλά και αλώβητη, χωρίς σημάδια από την ιστορική περιπέτεια του 20ού αιώνα. Η προφητική πρότασή του για την επερχόμενη «έλευση» του κομμουνισμού βρήκε ήδη πρόσφορο έδαφος: από τα διεθνή συνέδρια πολιτικής φιλοσοφίας μέχρι το πρόσφατο συνέδριο της Νεολαίας του ΣΥΝ (ομιλία Αλέξη Τσίπρα), ο Μπαντιού έκοψε ένα «εισιτήριο διαρκείας» μέσα στη σύγχρονη αριστερή σκέψη, χωρίς τον απαραίτητο έλεγχο των νοητικών εργαλείων και του θεωρητικού προγράμματος εντός του οποίου αναπτύσσεται το κεντρικό επεξεργασμένο του.

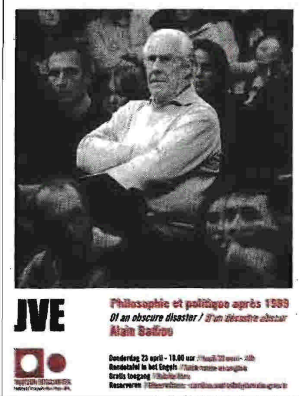
Διασώζοντας τον κομμουνισμό

Θα πρέπει εξ αρχής να διευκρινισθεί —προκειμένου να είναι σαφείς οι θέσεις που θα αναπτυχθούν στη συνέχεια— ότι δεν υπάρχει κάτι μεμπτό στο να προσπαθεί κάποιος να διασώσει τα χαρακτηριστικά μιας ιδέας, επειδή πιστεύει ότι αυτή έχει υποστεί ιστορικές στρεβλώσεις και παραφθορές, οπότε θα πρέπει να την αποκαταστήσει στην αρχική αυθεντική μορφή και σημασία της. Δεν υπάρχει κάτι μεμπτό σε αυτό το διασωστικό γχείρημα, διότι είναι απολύτως θεμιτό να αποπειραθεί κάποιος να αποκαταστήσει το κύρος, την επικαιρότητα και την αξία μιας ιδέας, αφού βεβαίως την εξετάσει στο πλαίσιο και των ιστορικών συμφοραζόμενων, με βάση τα οποία αυτή έχει περιγραφεί και εντός των οποίων μας έχει γίνει γνωστή.

Πρόκειται για την καθοριστική προϋπόθεση η οποία μπορεί διασφαλίσει την εγκυρότητα τέτοιων ερμηνευτικών γχειρημάτων, όταν μάλιστα αυτά δεν ερμηνεύουν απλώς μια ιδέα ή μια δέσμη ιδεών, αλλά, όπως συμβαίνει με το γχείρημα του Αλαίν Μπαντιού, αναδιατυπώνουν αυτές τις ιδέες, και συγκεκριμένα την ιδέα του κομμουνισμού, που πρωταγωνίστησε στην ιστορική σκηνή του 20ού αιώνα. Η αναφορά στην ερμηνευτική διάσταση του γχειρήματος που ανέλαβε ο Αλαίν Μπαντιού στο εν λόγω βιβλίο —το οποίο έγινε, στο μεταξύ, περίπου μανιφέστο για μεγάλο μέρος της ελληνικής Αριστεράς— δικαιολογείται από το γεγονός ότι η περιγραφή μιας ιδέας και η συνακόλουθη, όπως συμβαίνει στην περίπτωση που εξετάζουμε, προσπάθεια υπερασπίσής της, προϋποθέτει ορισμένη ερμηνεία και αποτίμηση αυτής της ιδέας, των σημασιών της αλλά και των ιστορικών της εκφορήσεων.

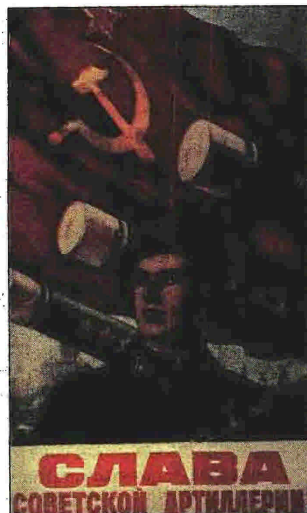
Δεν είναι στις προθέσεις αυτού του άρθρου να εξετάσει το συνολικό έργο του Μπαντιού· στόχος είναι να συζητηθεί η

Ο Στέφανος Δημητρίου διδάσκει πολιτική φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ο Γιάννης Παπαθεοδώρου διδάσκει νεοελληνική φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Εκδήλωση με ομιλητή τον Αλαίν Μπαντιού στο Άμστερνταμ

άκριτη υποδοχή αυτού του «νεο-κομμουνιστικού ριζοσπαστισμού» στα διανοητικά περιβάλλοντα της Αριστεράς, (ιδίως της ελληνικής) αναδεικνύοντας, παράλληλα, την απόκλιση της πρότασης του Μπαντιού από εκείνα τα ρεύματα του δυτικού μαρξισμού που κατοχύρωναν έως τώρα τη στρατηγική του «δημοκρατικού δρόμου προς τον σοσιαλισμό». Η επιλογή της οπτικής γωνίας, επομένως, ορίζει και τον τρόπο προσέγγισης του προβλήματος. Η «υπόθεση του κομμουνισμού» ελέγχεται εδώ όχι μόνο για την ερμηνευτική της ανεπάρκεια, αλλά και για τα εμπόδια που υψώνει στην ίδια τη στρατηγική πορεία της Δημοκρατικής Αριστεράς. Κοινός παρονομαστής και στα δύο επίμαχα προβλήματα, που θέτει το έργο του Μπαντιού, παραμένει η κριτική στην ιδεολογική «έξοδο» από την ιστορία και την ιστορικότητα ή, με άλλα λόγια, η κατάργηση της βασικής επιστημολογικής προϋπόθεσης πάνω στην οποία ο μαρξισμός επιχειρεί να ερμηνεύσει και να αλλάξει την πραγματικότητα.

Σοβιετική αφίσα, 1952

Ιδέες χωρίς ιστορία;

Με αυτή την εισαγωγική παρατήρηση πλαισιώσαμε τον πυρήνα του επιχειρήματος το οποίο συνέχει τις θέσεις του Μπαντιού σχετικά με την ιδέα του κομμουνισμού, που πρέπει να κατανοείται ανεξάρτητα από την ιστορική της έκφραση. Αυτό που χρειάζεται, κατά Μπαντιού, είναι να καταλάβουμε απλώς την «αλήθεια» της. Θα χρειαστούμε λοιπόν δύο βασικούς σημασιολογικούς προσδιορισμούς που θα αποσαφηνίσουν τη σημασία της αλήθειας και της ιστορίας, σύμφωνα με τον Μπαντιού ή, καλύτερα, θα διαφωτίσουν τις απαντήσεις του Μπαντιού στα ερωτήματα «Τι σημαίνει αλήθεια;», «Τι σημαίνει ιστορία;». Σε ό,τι αφορά το πρώτο ερώτημα, η έννοια της αλήθειας συνδέεται αργαργώς με την έννοια του «συμβάντος». Το τελευταίο είναι, τρόπον τινά, το σημείο (προ)έλευσης της αλήθειας, η μήτρα που τη γεννά. Η αλήθεια, κατά τον Μπαντιού, προκύπτει μέσα από τις διαδικασίες που την παράγουν. Προκύπτει μέσα από τις συνέπειες τις οποίες επιφέρει η «έλευση του συμβάντος».

Εκκρεμεί ένα ερώτημα: αυτό το τελευταίο, το συμβάν, τι ακριβώς είναι και γιατί ο Μπαντιού θεωρεί ότι είναι ιδρυτική συνθήκη της αλήθειας; Το συμβάν είναι ρήξη η οποία επέρχεται σε μια κανονικότητα, με αποτέλεσμα να την διασπά. Ο Μπαντιού το ορίζει ως εξής: «ονομάζω "συμβάν" μια ρήξη στην κανονική διάταξη των σωμάτων και των γλωσσών, έτσι όπως αυτά υπάρχουν για μια ιδιαίτερη κατάσταση ή όπως αυτά εμφανίζεται σε έναν ιδιαίτερο κόσμο» (σ. 235). Η έννοια του συμβάντος συνδέεται με την έννοια του κράτους: «Αποκαλώ "κράτος", ή "κρατούσα δομή της κατάστασης", το σύστημα καταναγκασμών που περιορίζουν τη δυνατότητα των δυνατοτήτων» (σ. 236). Το συμβάν συνδέεται με το κράτος, όπως ορίστηκε ή, ακριβέστερα, όπως το «αποκαλεί» ο Μπαντιού, διότι είναι —ο Μπαντιού αρκεί να πει «ονομάζω "συμβάν"— «η δημιουργία νέων δυνατοτήτων» (σ. 236). Η αλήθεια έχει λοιπόν «συμβαντική καταγωγή». Ο Μπαντιού την ορίζει (αποκαλεί) ως εξής: «Αποκαλώ "διαδικασία αλήθειας", ή "αλήθεια", τη διαρκή οργάνωση, σε μια κατάσταση (σε έναν κόσμο) των συνεπειών ενός συμβάντος» (σ. 236). Η αλήθεια, με τον ανωτέρω σημασιολογικό προσδιορισμό ή, ακριβέστερα, με την ανωτέρω ονοματοδοσία, σχετίζεται με τα γεγονότα. Σχετίζεται με αυτά, αλλά υπό την ακόλουθη περιοριστική συνθήκη: «Αποκαλώ "γεγονότα" τις συνέπειες της ύπαρξης του κράτους» (σ. 237).

Τα γεγονότα βεβαίως συνδέονται με την ιστορία, η οποία τι ακριβώς σημαίνει; Ο Μπαντιού απαντά ως εξής: «Πρέπει μάλλον να πούμε ότι η ιστορία είναι η ιστορία του κράτους» (σ. 238). Αυτό είναι το εννοιολογικό πλαίσιο — συντεταγμένο ως πλαίσιο ονοματοδοσίας, δηλαδή ονοματικού καθορισμού εννοιών, χωρίς επιχειρήματα που να δικαιολογεί την εγκυρότητα, άρα να προφύλασσει από την εννοιολογική αυθαιρεσία και τον τεροκρατηματικό χαρακτήρα που έχει κάθε δογματική κατάχρηση εκδηλούμενη με τα «ονομάζω» και «αποκαλώ» — εντός του οποίου ο Μπαντιού χαλκώνει τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του όρου «Ιδέα». Η τελευταία είναι το αποτέλεσμα της συνθε-

σης τριών στοιχείων: α) διαδικασίας αλήθειας, β) ένταξης στην ιστορία και γ) υποκειμενοποίησης. Ο συγκεκριμένος όρος, ο όρος «Ιδέα» είναι ένα περιέχον, μια μορφή, και καθέτι που είναι περιέχον διαθέτει ένα περιεχόμενο: το περιεχόμενο του όρου «Ιδέα», το οποίο συντάζει ο Μπαντιού εντός του πλαισίου που αναλύθηκε παραπάνω, είναι ο κομμουνισμός. Ίδου, λοιπόν, η «Ιδέα του κομμουνισμού».

Μένει όμως ένα ερώτημα: Γιατί να αποδεχθούμε μια τέτοια ιδέα, χωρίς ιστορία; Και αν ακόμη δεχθούμε ως υπόθεση εργασίας τις περιοριστικές συνθήκες που έθεσε ο Μπαντιού, για να μας πει τι είναι η «ιδέα του κομμουνισμού», και αν ακόμη καταχρηστικές συμφωνήσουμε με τις δογματικές και αυθαίρετες προϋποθέσεις της, ποιες συνέπειες θα προκύψουν; Τι θα έχουμε επί της ουσίας αποδεχθεί; Αν η «Ιδέα του κομμουνισμού» είναι μια ιδέα με μυθολογική δομή, μια δυναμική α-ιστορική διαδικασία «αλήθειας» σε μόνιμη απόσταση από την ιστορία (αφού όλη «η ιστορία είναι η ιστορία του κράτους»), τότε πώς μπορούμε να μπορούμε να σκεφτούμε ιστορικά τον κομμουνισμό, χωρίς παράλληλα να επιστρέφουμε στο «μαρασμό του κράτους», ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ιστορική εμπλοκή των πολιτικών υποκειμένων στο γχείρημα μιας μελλοντικής νεκρανάστασης του κομμουνισμού; Στο σημείο αυτό, ο Μπαντιού έχει ήδη προετοιμάσει το θεωρητικό έδαφος για μια «άνευ ορίων, άνευ όρων» επιστροφή στον παλιό καλό δογματισμό.

Αριστερά χωρίς δημοκρατία;

Ο Μπαντιού, έχοντας συγκροτήσει την «Ιδέα του κομμουνισμού», έτσι όπως αναλύθηκε στα προηγούμενα, διερευνά, στη συνέχεια, τις ιστορικές της πραγματώσεις, δηλαδή τα συμβάντα που επέφεραν ρήξεις στην κανονικότητα της ιστορίας, δηλαδή της ιστορίας του κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, αποδέχεται στο έργο της δικαιολόγησης της μαοϊκής Πολιτιστικής Επανάστασης, φθάνοντας, μάλιστα, στο σημείο να δικαιολογεί ακόμη και την προσωπολατρία προς τον Μάο.² Στο μέρος του βιβλίου που τιτλοφορείται «Η τελευταία επανάσταση» (σ. 102-163), ο Μπαντιού διατρανώνει την πεποίθησή του ότι η πολιτιστική επανάσταση του Μάο υπήρξε η ιστορική πραγμάτωση της «Ιδέας του κομμουνισμού», διότι στράφηκε εναντίον της κομματικής γραφειοκρατίας.

Αυτό, λοιπόν, είναι το βασικό κριτήριο για την αξιολογική αποτίμηση του σταλινοματισμού και των ιστορικών του πραγματώσεων, τις οποίες βεβαίως αναγνωρίζουν και οι διαφορετικές αποχρώσεις —νεοφιλελεύθερες και μη— της εκ δεξιών ορμώμενης κριτικής, όταν διατείνονται ότι το πρόταγμα της ιδιότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης αναποδράστως καταλήγει στα γκουλάγκ ή στα μαοϊκά στρατόπεδα. Ο Μπαντιού σπριζει ακριβώς αυτό το «αναποδράστως», την αναπόφευκτη κατάληξη, αλλά και πραγματικότητα, και παρέχει το φαινομενικός απροσμάχητο εχέγγυο αξιοπιστίας που ενδιαινώντας επιζητούσε η δεξιά κριτική, προκειμένου να αμφισβητήσει τη συμφυή σχέση Αριστεράς και δημοκρατίας, δημοκρατίας και σοσιαλισμού, δηλαδή του δημοκρατικού σοσιαλισμού.

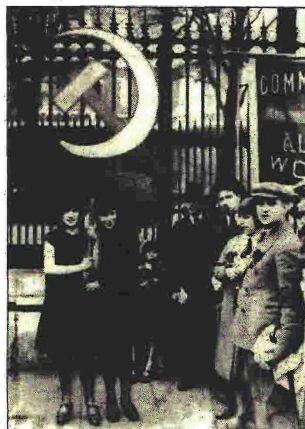
Μπαντιού και η «κομμουνιστική υπόθεση»

Πρόγραμμα και καταστατικό της Κομιντέρν, ισπανική έκδοση 1922

Τώρα μάλλον πλησιάζουμε στην απάντηση του ερωτήματος που προέκυψε από την υπόθεση εργασίας που θέσαμε ως προς το τι θα συνεπαγόταν η αποδοχή της μαοϊκής «ιδέας του κομμουνισμού», που προβάλλει ο Μπαντιού: Τι θα καλούμασταν να αποδεχθούμε, σε αυτήν την περίπτωση; Θα έπρεπε να αποδεχθούμε ένα παράδοξο, το οποίο θα πρέπει να παρακολουθήσουμε, έτσι όπως το διατυπώνει ο Μπαντιού: «Ένα σημαντικό σημείο επίσης είναι να υποστηρίζουμε ότι μια τέτοια ρήξη είναι πάντοτε ρήξη με την Αριστερά, με την τυπική έννοια που έδωσα σε αυτόν το όρο. Κάτι που σημαίνει, επίσης, σήμερα, ρήξη με την αντιπροσωπευτική μορφή της πολιτικής, ή, αν θέλετε να δώσουμε μεγαλύτερη έμφαση στην επικριρηματολογημένη μας πρόκληση: ρήξη με τη "δημοκρατία"» (σ. 219).³

Ο Μπαντιού αναφέρεται στις δημοκρατικές απαιτήσεις περί κοινοβουλευτικής αντιπροσώπευσης που βάρυναν την Παρισινή Κομμούνια, οι οποίες, κατά τη γνώμη του, είχαν καταστροφικές συνέπειες. Αυτά είναι,

Λονδίνο, Πρωτομαγιά 1928

άλλωστε, η άποψη που θα τον οδηγήσει και στην τελική πρόταση του για μια επαναστατική πολιτική «χωρίς κόμμα»: μια κατακερματισμένη πολυεστιακή δράση υποκειμένων, που συνδέεται με την οριστική απόσυρση της Αριστεράς από τους θεσμούς, τον κοινοβουλευτικό βίο, την ίδια τη δημοκρατία. Στην «κομμουνιστική υπόθεση», ο Μπαντιού προχωρά ένα βήμα παραπέρα από την έως τώρα γνώριμη κριτική του απέναντι στις μεταπολιτικές ύψεις της σύγχρονης δυτικής δημοκρατίας: ενοχοποιεί την ίδια την παρουσία της Αριστεράς στο δημοκρατικό «αγωνιστικό» πλαίσιο της διαπάλης των ιδεών και των κοινωνικών διεκδικήσεων για τον μετασχηματισμό των θεσμών σε προοδευτική κατεύθυνση. Η «έξοδος» από την ιστορία ολοκληρώνεται με την ταυτόχρονη «έξοδος» από τη δημοκρατία. Ο Μπαντιού τοποθετεί την Αριστερά σε μια σχέση απόλυτης «εξωτερικότητας» από την εγκόσμια συνθήκη της κοινωνικής πραγματικότητας: η Αριστερά, γι' αυτόν, δεν είναι και δεν μπορεί να είναι τίποτε άλλο παρά το νοσταλγικό πεπρωμένο μιας ολοκληρωτικής «αλήθειας».

Τα διόδια μιας «έλευσης» χωρίς προορισμό

Το τελικό ερώτημα που γεύεται από τη σκοπιά της σύγχρονης δημοκρατικής αριστεράς είναι εύλογο: Πόσο κοστίζουν τα διόδια για την «έλευση» αυτής της μονολογικής κομμουνιστικής «αλήθειας»; Και γιατί, άραγε, θα πρέπει να αποδεχθούμε άκριτα ετούτη τη θεωρητική παλινδρόμηση, προκειμένου να χαιρετίσουμε μια μυθολογική επιπόνη που καταλάγει να είναι μια παράδοξη επιστροφή στο δογματισμό; Από τη σκοπιά του «δημοκρατικού» σοσιαλισμού, η «κομμουνιστική υπόθεση» του Μπαντιού μάς αφήνει παγερά αδιάφορος. Δεν μας αφήνει όμως καθόλου αδιάφορος η υπόθεση του κομμουνισμού στον σύγχρονο 20ό αιώνα: η ιστορία του, η θεωρητική του ανανέωση από τα ρεύματα του δυτικού μαρξισμού, η ανάδειξη της Αριστεράς ως πρωταγωνιστή των δημοκρατικών κοινωνικών αγώνων. Η Αριστερά είναι εκ της εννοίας της δημοκρατική. Μπορούμε, δηλαδή, να διατυπώσουμε την κρίση ότι «η Αριστερά είναι δημοκρατική» και το κατηγορήμα να μην προσθέτει κάτι που δεν περιέχεται ήδη στο υποκείμενο «Αριστερά», διότι το νόημα του κατηγορήματος υπάρχει αμέριστο στο εν λόγω υποκείμενο. Μπορούμε όμως και να μην πούμε τίποτε τέτοιο και απλώς να ζανασκεφθούμε τη μήτρα που μας γέννησε: το ΕΑΜ, την ΕΔΑ, το εγχείρημα της κομμουνιστικής ανανέωσης.

Η αριστερή πολιτική σκέψη σήμερα δεν έχει ανάγκη από προφητείες. Έχει ανάγκη από νέες επεξεργασίες που θα ανοίγουν δρόμους για μια προοδευτική διακυβέρνηση της κοινωνίας, μακριά από τις φαντασιώσεις για τον «μαρασμό του κράτους» και την «κατάληψη της εξουσίας χωρίς επιστροφή». Σε αυτό τον μακρύ δρόμο, με όλες τις αστάθμιστες εντάσεις της δημοκρατικής συνθήκης (συγκρούσεις, ρήξεις, συμμαχίες, θεσμικές παρεμβάσεις), το αίτημα των μεταρρυθμίσεων παραμένει η σταθερή αναφορά για την ύπαρξη της σύγχρονης Αριστεράς, την πολιτική οργάνωση της ηγεμο-

«Εναντιωθείτε! Ψηφίστε κομμουνιστές!». Αφίσα του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος για τις εκλογές του 1936

νίας της και την οικοδόμηση μιας νέας σχέσης εμπιστοσύνης με τα κοινωνικά υποκείμενα που στρίβαν και στριβούν το ανανεωτικό πρόταγμα του «δημοκρατικού σοσιαλισμού». Σε αυτό τον μακρύ δρόμο, τα διόδια για την «έλευση» της κομμουνιστικής «αλήθειας» του Μπαντιού είναι πολύ ακριβά, ιδίως αν σκεφτεί κανείς πως η δική μας Αριστερά ούτε μπορεί ούτε και θέλει να τα πληρώσει.

¹ Ιδού και μια πρόκληση για τους μελετητές του Χέγκελ: «Ο Slavoj Žižek είναι πιθανόν ο μόνος στοχαστής σήμερα που μπορεί ταυτόχρονα να επιμένει στην πολλαπλή συνεισφορά του Λακάν και να υποστηρίζει με επιμονή και ενεργητικότητα την επιστροφή της Ιδέας του κομμουνισμού. Είναι γιατί ο πραγματικός του δάσκαλος είναι ο Χέγκελ, του οποίου προσφέρει μια ερμηνεία νέα ερμηνεία, γιατί παύει να την υπαγάγει στο μοτίβο της Ολότητας. Ας πούμε πως υπάρχουν δύο τρόποι για να σώσουμε σήμερα την Ιδέα του κομμουνισμού στη φιλοσοφία: να απαρνηθούμε τον Χέγκελ, επώδυνα εξάλλου, και με τίμημα επανειλημμένους ελέγχους των καμένων του (πράγμα που κάνω εγώ), ή να προτείνουμε έναν διαφορετικό Χέγκελ, ένα άγνωστο Χέγκελ, και αυτό κάνει ο Žižek με αφετηρία τον Λακάν (ο οποίος υπάρχει, θα μας πει ο Žižek, ρητά στην αρχή, κρυφά στη συνέχεια, ένας θαυμάσιος κεχελιάς)»: Alain Badiou, Η κομμουνιστική υπόθεση,

μτφ. Ν. Ηλιάδης, Α.Π., Φ. Σιατίτσας, Π. Σωτήρης, Μ. Τσίβλι, επιμ. Δημήτρης Βεργέτης, Πατάκης, Αθήνα 2009, σ. 231, σμ. 5.

² Παράθεμα χωρίς σχολιασμό: «Αν η πολιτική είναι, όπως εγώ νομίζω, ακριβώς όπως είναι ίσως πράγματι και η ποίηση, μια διαδικασία αλήθειας, τότε δεν είναι ούτε λιγότερο ούτε περισσότερο άποιο να αγιοποιούνται οι πολιτικοί δημιουργοί από το να αγιοποιούνται οι καλλιτεχνικοί δημιουργοί»: A. Badiou, ό.π., σ. 149-150. Για την κριτική αποτίμηση του συνολικού έργου του Μπαντιού, βλ. Φώτης Τερζάκης, «Υπάρχει φιλόσοφος Alain Μπαντιού», *Ελευθεροτυπία*, 1.4.2010.

³ Επειδή η μελέτη των θεωρητικών του αντικοινοβουλευτισμού είναι πράγματι γόνιμο, αξίζει να μελετήσει κανείς έναν θεωρητικό που ταύτισκε με τον εθνικοσοσιαλιστικό αντικοινοβουλευτισμό, τον κατεξοχόν θεωρητικό του αντικοινοβουλευτισμού, η μελέτη των έργων του οποίου συνιστά άσκηση στην εμβέδση επιχειρηματολογία και ο οποίος δεν χρειάζεται τα «ονομάζω» και «αποκαλώ»: τον Καρλ Σμιτ. Δεν γίνεται κανείς να ζει διαβάζοντας τον και, επιπλέον, μαθαίνει τι πράγματι είναι ο αντιφιλελευθερισμός και η άρνηση του κοινοβουλευτισμού και της δημοκρατίας. Από την άλλη, για όποιον πιστεύει στη διάκριση Αριστεράς και Δεξιάς και στην εναρμόνιση ελευθερίας και ισότητας, σοσιαλισμού και δημοκρατίας, είναι πάντοτε σηματοδότης η επίκαιρη αναλυτική πολιτική φιλοσοφία του Νορμπερτό Μπόμπιο και το οξικό της περιεχόμενο. Άλλωστε, κατά τον Μπόμπιο, η διαφορά Αριστεράς και Δεξιάς είναι πρωτίστως αξιακή.

Μια συζήτηση για την εθνική ποίηση στα Γιάννενα

Με την ευκαιρία της παρουσίασης του βιβλίου του Γιάννη Παπαθεοδώρου

Οι εκδόσεις Βιβλιόραμα μάς προσκαλούν στην παρουσίαση της μελέτης του Γιάννη Παπαθεοδώρου *Ρομαντικά Πεπρωμένα. Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης ως «εθνικός ποιητής»* (Βιβλιόραμα, 2009). Θα μιλήσουν οι: **Ευριπίδης Παναγιώδης**, αναπληρωτής καθηγητής νεοελληνικής φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών, **Γάκης Καγιαλής**, αναπληρωτής καθηγητής νεοελληνικής φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, **Χριστίνα Ντουσιά**, αναπληρωτρια καθηγήτρια νεοελληνικής φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, **Γιάννης Παπαθεοδώρου**, επίκουρος καθηγητής νεοελληνικής φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η παρουσίαση θα γίνει την **Τετάρτη 19 Μαΐου, στις 8.30 μ.μ., στο καφέ «Σύννεφο 9»** (πρώην «1900»: Νεοπολέμου 9, απέναντι από την Πύλη του Κάστρου) στα Γιάννενα.